

ביאורים

הגאווה היא מידה שלילית מאוד, אבל חשוב לדעת שגם לה יש שורש טוב, כמו בכל תכונה שהקב"ה טבע בעולם. מתוך הבנת השורש הטוב נתחיל בעזרת ה' לעבוד על הצדדים המקולקלים שהיא מביאה יחד אתה.

לכל אדם חשוב שיעריכו אותו. חשוב לו שהוריו, מוריו, חבריו וגם הוא עצמו יעריכו אותו ואת מעשיו. הגאווה היא התכונה שמאפשרת לאדם את יכולת השיווק העצמי הזה. זו תחושת הביטחון ונתינת הערך העצמי שלו. אלא שכשהדבר מגיע בצורה מוחצנת ולא אמיתית, בדרך של גאווה, הוא מאוס ומקולקל. גם אם הגאווה מעניקה תחושה טובה, זוהי תחושה חיצונית שאינה מעידה על כישוריו האמיתיים של האדם.

הגאווה חיה בעולם דמיוני. הוא רואה את עצמו באור זוהר ומצפה שכל הסביבה תראה את ההילה שאופפת אותו. כפי שאומר הרמח"ל, יכולים להיות לכך ביטויים שונים בצורת ההתנהגות, וכל אחד יעשה פעולה אחרת בגלל גאוה.

וכאן הוא גם מלמד אותנו שהגאווה הוא לא איזה אדם מרושע המתנהג באכזריות, אלא שאצל כל אחד מאיתנו יכולות להיות נגיעות של גאווה. לפעמים, אדם מתנהג בענווה דווקא מתוך גאווה, ולענווה זו קורא הרמח"ל ענווה פסולה. אם משהו הולך שפוף קומה או נכנס תמיד בבלת צדדית כדי לא להתבלט, אבל הוא מחפש לראות אם משהו שם לב להתנהגות המיוחדת ומלאת הענווה שלו - זוהי ענווה פסולה, והיא נובעת מגאווה. גם זה דמיון שווא, שבעצם לא מראה את מי שהוא באמת. אין זה אומר שאנחנו לא צריכים לנסות להשתפר ולהתנהג בענווה. לפעמים, דווקא המעשים מושכים את הלב ומיישרים את המידות, עלינו פשוט לזכור שאנחנו בדרך. עצה נוספת היא לבחור דברים שאינם בולטים כל כך.

הרחבות

• מדוע גבהות הלב כה נחשבת

תועבת ה' כל גבה לב. גודל הגנות שב'גובה הלב' מבואר בפירושו של המלבי"ם לפסוק זה: "לא כן מדת גבה לב, שחושב בלבו שהוא במדרגה עליונה מאוד ועל ידי כך יפרץ פרץ בכל כחות נפשו לחשוב את לבו כלב אלהים, ועל ידי כך לא ישמע לדברי התורה והמורים, ויעבור גבולות המוסר, זה שורש פורה ראש ולענה ותועבה היא לה'... לפעמים יש רשע מאריך ברעתו (והקב"ה לא מענישו מיד) כי מקווה שישוב בתשובה, לא כן הגבה לב שאין תקווה שייטיב דרכו" [משלי טז, ה].

• ניקיון כללי מגאווה

סר ומתרחק מכל הדרכים הרעים והמקלקלים האלה הרחק גדול. במסכת אבות נאמר "מאד מאד הוא שפל רוח שתקוות אנוש רמה" [ד, ד]. מכאן למד הרמב"ם שאף שבכל המידות אדם צריך לנהוג בדרך האמצע, בגאווה צריך לנהוג אחרת: "ויש דעות (מידות) שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינוניות אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב (גאווה), שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו "ענו מאד" ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוא שפל רוח" [הלכות דעות ב, ג].

ביטויים חיצוניים שונים לגאווה

הנה ימצא גאה אחד שייחשב בלבו, שפיון שהוא ראוי לתהלה והוא מיוחד ורשום במעלתו כפי מחשבתו, ראוי לו גם כן שיתנהג בדרך מיוחד ורשום בכבוד רב, בין בלכתו, בין בשבתו, בין בקומו, בדבורו ובכל מעשיו, לא ילך אלא בנחת גדול, עקבו בצד גודלו, לא ישב אלא אפרקדן, לא יקום אלא מעט מעט כנחש, ולא ידבר עם הכל אלא עם נקבדי העם, וגם ביניהם לא ידבר אלא מאמרים קצרים כמאמרי התרפים, וכל שאר מעשיו, בתנועותיו, בפעולותיו, במאכלו ובמשתיו, בלבושו ובכל דרכיו, יתנהג בכבוד גדול, כאלו כל בשרו עופרת וכל עצמיו אבן או חול.

וימצא גאה אחר שייחשב, שלפי שהוא ראוי לתהלה ורב המעלות, צריך שיהיה מרגיז הארץ ושהכל ירעשו מפניו, כי לא יאותו שיהרסו בני האדם לדבר עמו ולבקש ממנו דבר, ואם יפעילו עלות אלו - יבהלם קולו וברוח שפתי יהם, בענות להם עזות ופניו זועפות בכל עת ובכל שעה.

ויש גאה אחר שייחשב בלבו, שפכר הוא כל כך גדול ומקבד עד שאי אפשר לכבוד שיתפרש ממנו, ואינו צריך לו כלל, ולהראות הדבר הזה יעשה מעשים כמעשה הענו, ויפריז על מדותיו להראות שפלות גדול וענוה עד אין חקר, ולבו מתנשא בקרבו לאמור, אני כל כך רם וכל כך נקבד שפכר איני צריך לכבוד ואין לי אלא לותר עליו, שפכר רב הוא אצלי.

וימצא גאה אחר שרוצה להיות נרשם הרבה במעלותיו ולהתייחד בדרך, עד שלא די לו שיהללוהו כל העולם על המעלות אשר הוא חושב שיש בו, אלא שרוצה שיעוד ירבו להוסיף בתהלתו - שהוא הענו שבבענינים. ונמצא זה מתגאה בענותו ורוצה בכבוד על מה שמראה עצמו בורח ממנו. והנה גאה כזה שיש עצמו תחת קטנים ממנו הרבה, או תחת נבזים שבעם, שייחשב להראות בזה תכלית הענוה, וכבר לא ירצה בשום תאר מתארי הגדלה, וימאן בכל העלויים, ולבו אומר בקרבו, "אין חכם וענו כמוני בכל הארץ".

ואמנם גאים כאלה, אף על פי שלכאורה מראים עצמם ענוים, לא יבצרו מכשולות להם שבלי ידעיתם תהיה מתגלית גאותם כלשהי היוצאת מבין החרסים.

וכבר משלו חכמינו זכרונם לברכה (במדבר רבה יח, יז), "משל לבית מלא תבן, והיה בבית חורין והיה התבן נכנס בהם, לאחר ימים התחיל אותו התבן שהיה בתוף אותם החורין יוצא, ידעו הכל כי היה אותו הבית של תבן", כן הדבר הזה, שלא יוכלו תמיד להסתיר את עצמם, ומחשבתם הרעה תהיה נכרת מתוך מעשיהם, אף דרכיהם הם בענוה פסולה ושפלות מדמה.

וימצאו גאים אחרים שתשאר גאותם קבורה בלבם לא יוציאוה אל המעשה, אבל יחשבו בלבבם שפכר הם חכמים גדולים יודעי הדברים לאמתם ושלא רבים יחכמו כמותם, על כן לא ישינו לב אף דברי זולתם, בחשבם כי מה שקשה עליהם לא יהיה נקל לאחרים, ומה ששקלם מראה להם כל כך ברור, הוא כל כך פשוט, עד שלא יחושו לדברי החולקים עליהם, אם ראשונים ואם אחרונים, וספק אין אצלם על סברתם.

כל אלה תולדות הגאווה המשיבה החכמים אחר ודעתם מספלת, מסירה לב ראשי החכמה, ואף כי תלמידים שלא שמשו כל צרכם, שפמעטו שנפקחו עיניהם - כבר חכמי החכמים שוים להם בלבם, ועל קלם נאמר (משלי טז, ה), "תועבת ה' כל גבה לב", ומקלם צריך שינקה הרוצה במדת הנקיות וידע ויבין כי אין הגאווה אלא עורוץ ממש אשר אין שקל האדם רואה חסרונותיו ומכיר פחיתותו, שאלו היה יכול לראות, והיה מכיר האמת, היה סר ומתרחק מכל הדרכים הרעים והמקלקלים האלה הרחק גדולי. ועוד נדבר מזה בסייעתא דשמיא בבואנו אל מדת הענוה, אשר מפני הקשי הגדול שיש בהשגתה הושמה בדברי רבי פנחס מן האחרונות.

רשום - ניכר, נחשב. **אפרקדן** - על צידו. **אות** - יתאים. **שיהרסו** - שיתקרבו. **יפריז** - יגזים. **נרשם** - ניכר. **יבצרו** - יחסרו. **ישיתו לב** - ישימו לב. **ואף** - וכל שכן. **שכמעט** - מעט.

